

УДК 378.12.001.76:374.7

**ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА
ІНСТИТУТУ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ****Лариса Лісіна***Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
вул. 40 років Рад. України, 57-А, 69035 Запоріжжя, Україна*

Розглянуто проблему інноваційного навчання на курсах підвищення кваліфікації педагогів.

Ключові слова: інноваційні процеси, структура інноваційної діяльності, готовність до інноваційної діяльності.

Сучасні процеси, які відбуваються в галузі освіти, спрямовують на реалізацію інноваційної освітньої політики, яку розглядають як якісно нове утворення в науці. Сучасні вимоги, поставлені суспільством і державою до педагогічних працівників ЗНЗ, потребують суттєвої зміни в їхній підготовці, зокрема, до інноваційної діяльності, яка відбувається під час їхнього навчання на курсах підвищення кваліфікації в інститутах післядипломної педагогічної освіти (ІППО). Суттєвій зміні підлягають зміст, форми і методи підвищення кваліфікації педагогів ЗНЗ в ІППО, які повинні брати до уваги досягнення сучасної науки і практики в галузі психології, педагогіки, управління соціальними системами. У викладача ІППО повинна бути сформована готовність (мотиваційна, когнітивна, операційно-діяльнісна, особистісна) до інноваційної діяльності для ефективної підготовки педагогів до нових умов здійснення професійної діяльності.

Аналіз філософської, соціологічної, педагогічної, психологічної літератури та дисертаційних досліджень свідчить про зростання уваги науковців до інноваційної діяльності, підвищення професійного рівня й управлінської компетентності педагогічних працівників. Важливі аспекти педагогічної інноватики відображені у працях В. Паламарчук, А. Пригожина, О. Савченко, Н. Юсуфбекової та інших науковців; філософський аспект висвітлено у дослідженнях В. Андрущенка, Б. Гершунського, І. Зязюна, В. Кременя; соціологічний – у працях М.Удальцової, Н.Шуст; управлінський – у дослідженнях В. Бондаря, Н. Василенко, Л. Ващенко, Л. Даниленко; історичний – у працях О. Попової; освіти дорослих – у дослідженнях В. Олійника, Н. Протасової, Л. Пуховської, В. Семиченко, Т. Сорочан, Л. Хоружої та ін.

Науковці висвітлюють питання інноваційної діяльності вчителя, управління інноваційною діяльністю в закладах освіти, підготовки вчителів у системі післядипломної освіти до інноваційної діяльності. Зокрема, Л. І. Даниленко розглядає інновацію не лише як результат впровадження нового, а й як новостворені або вдосконалені технології навчання, виховання, управління, які суттєво змінюють структуру і якість освітнього процесу. Вважає неможливим реформування освіти і школи, зокрема, без системного оновлення педагогічного процесу, без системного вивчення й аналізу педагогічних досягнень вітчизняних і зарубіжних колег [3].

В. Ф. Паламарчук розглядає інновацію “як результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем” [8, с. 7]; О. Я. Савченко — як “процеси створення, поширення і використання нових засобів (нововведень) для розв’язання тих педагогічних проблем, які досі розв’язувалися по-іншому” [10, с. 6]; І. Г. Єрмаков – як “актуально значущі й системні новоутворення, які виникають на основі різноманітних ініціатив і нововведень, що стають перспективними для еволюції освіти і позитивно впливають на її розвиток” [4, с. 60]; Л. М. Ващенко – як “нові ідеї в педагогіці, зорієнтовані на нові зміни різних структурних систем і компонентів освіти; процес залучення до практики освітніх технологій, у результаті яких підвищуються показники досягнень структурних систем і компонентів освіти. Дане поняття має сумарний характер і складається з двох форм: власне ідеї та самого процесу її реалізації” [2, с. 53].

Педагогічна інноватика є новим явищем у сучасній педагогіці, що існує із середини ХХ століття і перебуває у стадії розробки [3]. Педагогів ЗНЗ до інноваційної діяльності в ІППО майже не готують. Цей вид діяльності є новим, лише останніми роками його вивчають науковці та методичні працівники. Аналіз спеціальної літератури і вивчення досвіду діяльності ІППО свідчить про недостатню інтенсивність застосування педагогічних інновацій у практиці роботи закладів освіти [1]. Однією із причин нереалізованості педагогічних інновацій ми вважаємо відсутність в ІППО інноваційного середовища – певної морально-психологічної обстановки, підкріпленої комплексом мір організаційного, методичного, психологічного характеру, що забезпечують впровадження інновацій в освітній процес ІППО. Відсутність такого інноваційного середовища виявляється в методичній невідповідності викладачів, низькій інформованості про педагогічні нововведення. Зважаючи на це, створення в ІППО сприятливого інноваційного середовища, зниження опору викладачів нововведенням, подолання стереотипів у професійній діяльності викладачів є нагальною проблемою післядипломної освіти вчителів. Одним із важливих аспектів дослідження проблеми підготовки викладачів ІППО до інноваційної діяльності є розкриття й наукове обґрунтування її сутності, яка охоплює не

лише особливості процесу оновлення, внесення нових елементів у традиційну систему підвищення їхньої кваліфікації в ІППО, а й характеристику їхньої інноваційної діяльності, що і зумовило вибір теми нашого дослідження.

Мета статті – розглянути структуру і виділити рівні сформованості інноваційної діяльності викладача вищого післядипломного педагогічного закладу освіти.

Основною складовою післядипломної педагогічної освіти є підвищення кваліфікації, що відбувається у відповідних навчальних закладах та засобами самоосвіти. Підвищення кваліфікації кадрів у професійній педагогіці трактують як “...оволодіння працівниками більш високим рівнем професійної діяльності, що забезпечує якісне вирішення нових актуальних завдань практики” [7, с. 128].

Виокремлено п’ять головних функцій підвищення кваліфікації:

- корекційна – забезпечує виконання заходів, пов’язаних із виправленням недоліків у системі підвищення кваліфікації;
- спеціалізуюча – розглядає навчання педагогічних і керівних кадрів ІППО;
- інноваційна – здійснює використання інноваційних технологій в управлінні, навчанні й вихованні;
- розвивальна – створює умови для розвитку особистості;
- проектувальна – забезпечує здійснення проектної діяльності учасників навчально-виховного процесу [5].

Для викладачів ІППО важливим є усвідомлення сутності їх інноваційної діяльності та її характерних ознак.

Інноваційна діяльність за своєю суттю є багатокомпонентною. У психолого-педагогічній літературі її визначають по-різному. Зокрема, як розуміння швидкоплинних процесів; формування нового типу мислення; особистісне розуміння професійної діяльності у системі інших видів діяльності; порівняння результатів якості діяльності з передбачуваними чи запланованими; знання сучасних технологій діяльності. У психолого-педагогічній літературі інноваційну педагогічну діяльність розглядають як багатокомпонентну і таку, що своїм характером, формою та результатами свідчить про здатність суб’єктів освітньої діяльності до генерації ідей, їх втілення, аналізу моніторингових даних і продукування нових педагогічних ідей, оприлюднення результатів, забезпечення умов для їх реалізації у системі освіти [2, с. 33–34].

Можна виділити такі напрямки в структурі інноваційних процесів у системі освіти: створення нового в педагогіці; сприйняття, освоєння і оцінення нового; використання і застосування нового.

М. М. Поташник виділяє таку ієрархію структур інноваційного процесу [9, с. 168]:

- діяльнісна структура (сукупність компонентів: мотиви - мета - завдання - зміст - форми - методи - результати);
- суб'єктивна структура – діяльність всіх суб'єктів розвитку (керівників, учителів, учених, учнів, батьків, викладачів, консультантів, експертів, працівників органів освіти й ін.);
- рівнева структура – інноваційна діяльність суб'єктів на міжнародному, федеральному, регіональному, районному і шкільному рівнях;
- змістовна структура – народження, розробка й освоєння нововведень у навчанні, виховній роботі, керуванні школою та ін.;
- структура життєвого циклу, що виражається в етапності виникнення – швидке зростання (у боротьбі з опонентами, консерваторами, скептиками) – зрілість – освоєння – дифузія (проникнення, поширення) – насичення (освоєння багатьма людьми, проникнення в усі частини навчально-виховного й управлінського процесів) – рутинізація – криза – модернізація нововведення;
- управлінська структура – взаємодія планування, організації, керівництва, контролю;
- організаційна структура охоплює такі етапи: діагностичний, прогностичний, організаційний, практичний, узагальнювальний, впроваджувальний.

На підставі аналізу діяльності викладача і вищезазначеного структури інноваційної діяльності викладача можемо відобразити так:

- особистісно-мотивована переробка наявних освітніх проектів, їхня самостійна інтерпретація, виокремлення й класифікація проблемних педагогічних ситуацій, активний пошук інноваційної інформації, ознайомлення з нововведенням;
- професійно-мотивований аналіз власних можливостей із створення або освоєння нововведення, ухвалення рішення про використання нового; формулювання цілей і загальних концептуальних підходів до застосування нововведення;
- прогнозування змін, труднощів, засобів досягнення цілей, результатів інноваційної діяльності; обговорення з колегами, адміністрацією шляхів впровадження нововведень;
- розробка концептуальної основи й етапів експериментальної роботи;
- реалізація інноваційних дій; впровадження нововведення в післядипломний освітній процес і відстеження послідовності його розвитку;
- здійснення контролю й корекції впровадження інновації; оцінення результатів впровадження, рефлексія самореалізації педагога.

Оцінка рівнів сформованості інноваційної діяльності визначається динамікою сприйняття інновацій і мірою їх засвоєння. За результатами досліджень Н. В. Василенко виявлено такий розподіл ставлення викладачів ІППО до запропонованих змін у системі підготовки вчителів та експериментування в роботі [1, с. 120]:

- 1) позитивне ставлення до інноваційного змісту підготовки педагогів до інноваційної діяльності (20 % респондентів);
- 2) стримано-конструктивне ставлення до нового в навчальному процесі; викладачі цієї групи чинять опір новому, якщо виявляють конкретні недоліки, пропонують зустрічні проекти; вони не повністю усвідомлюють труднощі в педагогічній діяльності, за відсутності поспіху і примусовості змінюють свою позицію (35% респондентів);
- 3) захоплене ставлення до педагогічних змін; викладачі цієї групи, сприймаючи нову педагогічну ідею, демонструють неділовий оптимізм; мають педагогічну спрямованість, але не завжди усвідомлюють труднощі в діяльності; прихильники вербальних підходів до навчання; виражають значну прихильність до нового, бажання все змінити, запровадити, але швидко про це забувають і вирішують педагогічні завдання традиційними методами; такі викладачі корисні на етапі підтримки нововведення; швидко перебудовуються, коли мають готові методичні матеріали, спеціально складені для впровадження нововведень (5% респондентів);
- 4) (40% респондентів) негативне ставлення до змін (тривожне ставлення – 5%; активний опір новому – 5%; пасивний опір новому – 25 %; опір новому “з особистих мотивів” – 5%).

Ці дані підтверджують наші власні спостереження. Крім того, ми можемо зауважити, що спрямованість на вдосконалення освітнього процесу і його перебудову від віку викладача не залежить. Творче ставлення до своєї педагогічної діяльності виявляється у викладачів різного віку.

Готовність до будь-якої діяльності розглядають у теорії як особливий психічний стан, що передбачає наявність у суб'єкта образу, структури, визначеної дії, постійної спрямованості на виконання завдань. Її характеризують як активно-дієвий стан особистості з установкою на певний стиль поведінки, на очікування, намір, явище, якість, феномен, пильність [6]. Готовність викладачів ІППО до інноваційної діяльності ми розглядаємо як рівень оволодіння ними та впровадження педагогічних інновацій в процес підвищення кваліфікації педагогічних працівників. На нашу думку, наріжним каменем інноваційної діяльності викладача ІППО є подолання суперечностей між традиційними та інноваційними підходами до розвитку освіти;

усталеними і новітніми парадигмами змісту освіти; сформованими концепціями навчання, виховання і розвитку особистості на основі психолого-педагогічних досягнень у минулому та на підставі результатів прогресивних сучасних досліджень; потребами розвитку універсальних рис особистості та збереження її індивідуальності; традиційними та інноваційними видами навчальної діяльності; автократичним і демократичним стилем педагогічного керівництва; рівнем готовності викладачів до інноваційної діяльності та об'єктивними їх потребами у знаннях основ педагогічної інноватики; бажанням реалізувати свої професійно-особистісні можливості та слухачів курсів підвищення кваліфікації.

Як загальний показник сформованості інноваційної діяльності викладача ІППО ми виділяємо міру розвитку творчої активності, джерелом якої є особистісно-ціннісне ставлення, достатній рівень загальних і спеціальних творчих здібностей, особистісні засоби (мотиваційні й емоційно-вольові, когнітивно-аксіологічні, змістовно-операційні, гностичні, поведінкові) [8]. Відповідно до показника виділяють критерії інноваційної діяльності викладача ІППО: сприйнятливість до інновацій; творча активність; методологічна і технологічна готовність до впровадження інновацій; педагогічне інноваційне мислення; культура спілкування.

Ми дотримуємось такої класифікації рівнів інноваційної діяльності викладача ІППО, яка апробована протягом останніх двох років:

- нульовий – недостатнє розуміння й усвідомлення сутності інноваційної діяльності;
- адаптивний – нестійке ставлення до інновацій (індиферентне ставлення до нового; відсутня система знань про інновації і готовність до їх використання; технологічна готовність ґрунтується тільки на використанні власного досвіду; професійна діяльність будується за схемою, алгоритмом; творча активність практично не виявляється; нововведення освоюються тільки під тиском соціального середовища);
- репродуктивний – стійкіше ставлення до педагогічних нововведень (прагнення до налагодження контактів з педагогами-новаторами; творча активність у межах відтворюючої діяльності, але з елементами пошуку нових рішень у стандартних умовах; позитивна спрямованість потреб, інтересів до вивчення альтернативних підходів до навчання; копіювання готових методичних розробок з невеликими змінами у використанні прийомів роботи; усвідомлення необхідності самовдосконалення);
- евристичний – цілеспрямованість, стійкість, усвідомленість шляхів і способів впровадження нововведень (зміни в структурі

технологічного компонента, що свідчать про становлення особистості викладача як суб'єкта альтернативної концепції, технології або змісту освіти; пошук нових способів педагогічних дій; поява рефлексії, емпатії, що забезпечують успішність впровадження інновацій, зменшення ризику й заперечення нововведення слухачами; уміння отримувати нову інформацію під час спілкування з іншими групами);

- креативний – високий рівень результативності інноваційної діяльності (володіння високою чутливістю до проблем, творчою активністю; перехід до перетворювальної, активно-творчої роботи; цілісний, методологічний характер технологічної готовності з наявністю в її структурі аналітико-рефлексних умінь; імпровізація, педагогічна інтуїція, творча уява, що забезпечують створення оригінальних авторських підходів до педагогічної діяльності; гармонічне поєднання наукових і педагогічних інтересів і потреб; високий рівень педагогічної рефлексії й творчої самостійності; цілеспрямований пошук відсутньої інформації; ініціативність під час створення авторських шкіл, проведення семінарів, конференцій з інноваційної педагогіки).

Висновок. Отже, поняття “інновація” пов’язане не тільки із створенням й поширенням нововведень, але й із перетвореннями, змінами у способі діяльності, стилі мислення. Структурні й функціональні компоненти інноваційної діяльності викладача перебувають у взаємодії і утворюють цілісну, динамічну систему. Досягнення високого рівня сформованості інноваційної діяльності викладача можливе не тільки як наслідок високого рівня творчого потенціалу особистості, але й у таких випадках: обмежених можливостей здійснення творчого задуму за наявності професійної та мотиваційної готовності; виконання системних, комплексних навчальних завдань, спрямованих на підвищення творчої активності викладача. Вважаємо, що необхідна відповідна підготовка викладачів ІППО до інноваційної роботи зі слухачами курсів підвищення кваліфікації. Формування групи викладачів з високим рівнем інноваційної готовності – дуже важлива процедура, підґрунтя успішного впровадження нових підходів і форм роботи, основа сприятливого інноваційного середовища в колективі.

Проведене дослідження не вичерпує всіх проблем, пов’язаних із інноваційною діяльністю викладачів ІППО. Перспективними темами є наукові основи підготовки науково-педагогічних працівників до інноваційної діяльності на курсах підвищення кваліфікації; педагогічні умови впровадження освітніх інновацій у діяльність викладачів ІППО.

1. *Василенко Н. В.* Підготовка керівників загальноосвітніх навчальних закладів до інноваційної діяльності: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. К., 2007.
2. *Ващенко Л. М.* Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону: Монографія. К., 2005.
3. *Даниленко Л. І.* Управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах: Монографія. К., 2004.
4. Імідж сучасної школи. Практико-орієнтований посібник / І. Г. Єрмаков та ін. (ред.). К., 1997.
5. *Клокар Н. І.* Управління професійним зростанням керівників загальноосвітніх навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти // Рідна школа. 2004. № 5. С. 25–29.
6. *Козлова О. Г.* Методика інноваційного пошуку вчителя: Навч.-метод. посіб. Суми, 1998.
7. *Олійник В. В.* Загальнотеоретичні підходи до управління і їх вплив на розвиток системи підвищення кваліфікації та підготовки керівників загальноосвітніх закладів // Післядипломна освіта в Україні. 2002. № 2. С. 60–62.
8. *Паламарчук В. Ф.* Інноваційні процеси в педагогіці. К., 1994.
9. *Поташиник М. М.* Инновационные школы России. Становление и развитие: Учебн. пособие. М., 1996.
10. *Савченко О. Я.* Державні стандарти шкільної освіти і управління інноваційними процесами // Пед. газета. 2001. № 8. С. 6.

**PECULIARITIES OF TEACHER INNOVATION ACTIVITY IN THE
INSTITUTE OF POST-GRADUATE PEDAGOGICAL EDUCATION****Larysa Lisina**

*Regional Institute of Post-Graduate Pedagogical Education of Zaporizhzhya
40 years Sov. Ukraine Str., 57-A, UA-69035 Zaporizhzhya, Ukraine*

The article is devoted to the problem of innovation education models at the courses of post-graduate pedagogical education.

Key words: innovation process, structure of the innovation activities, readiness to the innovation activity.

**ОСОБЕННОСТИ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ИНСТИТУТА ПОСЛЕДИПЛОМНОГО
ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ****Лариса Лисина**

*Запорожский областной институт последипломного образования
ул. 40-летия Рад. Украины, 57-А, 69035 Запорожье, Украина*

Рассмотрена проблема инновационного образования на курсах повышения квалификации педагогов.

Ключевые слова: инновационные процессы, структура инновационной деятельности, готовность до инновационной деятельности.

Стаття надійшла до редколегії 17.06.2008
Прийнята до друку 09.10.2008